

Ми — протяг золотий в історії держав

Романі Яг

ЗАКАРПАТСЬКЕ РОМСЬКЕ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНЕ ТОВАРИСТВО
 ЗАКАРПАТСЬКО РОМАНІ КУЛЬТУРНО-СПАДКО ЕКІПЕ
 №6, п'ятниця, 27 серпня 1999 року

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯМ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

КОЛОНКА РЕДАКТОРІВ

Ми не раз вже звертали увагу наших читачів на проблеми, які існують в освіті ромів. Звичайно, все починається з шкіл, які майже не закінчують дити ромів. І які б ми не шукали цьому пояснення, які б причини не наводили, явмо сьогодні катастрофічно падає.

І обов'язково, у терміновому порядку, треба шукати важе, щоб вплинути на покращення процесу освіти ромської народності. Закар-

патське обласне культурно-просвітне товариство "Романі Яг" вже зробило в цьому напрямку перші серйозні кроки.

За рахунок власних коштів, а також за сприянням міжнародного фонду "Відродження", молоді роми вже направляються і в подальшому будуть направлятися на навчання у різні навчальні заклади нашої держави. Так, наприклад, у минулому році 10 молодих юнаків і дівчат направлені на навчання у різні навчальні заклади обласного

центру. У цьому році їх число становить 13. Вирішується питання про навчання ще 4-ох дітей.

В цьому році МАУП закінчує двоє ромів - вони одержать дипломи юристів. А такі спеціалісти вкрай потрібні ромам.

Сподіваємось, що це серйозна заявка на майбутнє. Вона свідчить про те, що підрастає інтелігенція ромської народності.

Шеф - редактор А.Адам.
 Редактор Є.Навроцька.

Епіграф номеру

*Вірю, що цигани поколінь майбутніх,
 Сильні та розумні, поспішать до Храму,
 Що створив мій розум у душі розкутій,
 Щоби вік прожити без ганьби і страху.*

Лекса Мануш

ТАКІ ВАЖКІ ГРОШІ

Наша газета в своїх публікаціях часто звертається до проблеми зайнятості ромів. Правда, заради справедливості, треба відмітити, що ця проблема турбує сьогодні не тільки ромів. Але їх все ж таки більше, бо саме вони першими страждають від звільнень і дискримінації різного роду. Однак і у важкі часи треба виживати: треба їсти і пити, одягатися, закохуватись і народ-

жувати дітей. А на все це, звичайно, потрібні кошти, а заробляють вони сьогодні важко. Але ромам не звикати до складностей у житті. І нині вони призвичаїлись і згадали свої колишні промисли. Торгували плодами рук своїх: кошачками, коритами, ложками, листами для печива та тушкування м'яса завжди була для них традиційною. Повернулись ці ремесла і тепер.

А ви знаєте, якими дипломатичними здібностями треба володіти, щоб бути перекупником або торговцем? Спитайте у ромів, які торгують на наших базарах одягом, взуттям, яйцями, картоплею, часником, цибулею... І тоді ви будете хоч приблизно знати, якими важкими бувають ці зароблені гроші.

Наш кор.

2 НА БАЛКАНАХ ПРОДОВЖУЮТЬ ВБИВАТИ РОМІВ

27 серпня 1999 року "Романи Яг"

В одному з останніх номерів лондонської газети "The Times" за червень м-ц опубліковано повідомлення, в якому говориться про декілька нападів бійців так званої армії визволення Косова (UCK) на ромів, яких звинувачують у співробітництві з сербамі. Багато національні підрозділи KFOR, з острахом перед можливими актами насильства з боку етнічних албанців, послали охорону ромів та контролюють усі головні шляхи регіону.

Про важливість ситуації свідчить і Конференція Балканських ромів за мир та безпеку, яка була організована і проведена Європейським центром прав ромів у столиці Белграді Софії 18-19 червня. Головною метою конференції було вислухати пропозиції, погляди та свідчення ромів з Косова та Балканів, щодо ситуації, яка склалася внаслідок косовської кризи та намітити головні шляхи розв'язання ромських проблем за даних обставин. У дискусії взяли участь представники ромів Албанії, Боснії, Хорватії, Югославії, Греції, Македонії, Румунії та Словенії. Обговорювалося можливість безпечно повернення ромських біженців у Косово, пропонувався проведення необхідних

заходів, які б забезпечили захист ромів від дискримінації та насильства на Балканах з боку етнічних албанців. Ця конференція надала балканським ромам першу офіційну можливість висловити свої погляди на косовський конфлікт та порушення прав людини, до яких, за словами учасників конференції, були "сліпі" міжнародні засоби масової інформації. А це лише зайвий раз підтверджує, що міжнародне суспільство не цкавить доля ромів, специфічне положення яких ускладнюється відсутністю власної держави, тобто структури влади з її дипломатичною складовою, яка б могла захищати саме ромські інтереси. За свідченнями учасників конференції, ромів з Косова були змушені підтримувати сербські військові підрозділи, що викликало хвилю незадоволення серед косовських албанців. Це призвело до ряду неприємних інцидентів, коли косовських ромів виганяли з таборів біженців у Албанії та Македонії. Лідери ромів, які взяли участь у конференції, переконані, що після повернення втікати до Косова, існує велика ймовірність проведення акцій-відплати з боку албанців, направлених проти ромів. Останні події в Косово, на жаль, підтвердили цю побоювання. Наприкінці переговорів присутніми була прийнята Декларація учасників конференції Балканських ромів за мир та безпеку, основними положеннями якої є:

1. Перешкоди на шляху повернення ромів до Косова

Роми - меншина, яка не має власної території. Факт, що ця меншина проживає в різних державах, лише підкреслює її миролюбство. Роми ніколи не піднімали зброї проти інших і не збираються цього робити в тепер, ні в майбутньому. Роми мають віковий досвід співіснування у полетичному, пропреліїному та полімованому середовищі і могли б бути цінними помічниками у налагодженні миру в Косово та на Балканах.

Як меншина без власної території, ромів в Югославії постійно страждали від насильства, нещодорожнього відношення та примусового ставлення до них - дискримінації, як з боку албанців, так і з боку сербів. У деяких випадках ромів були змушені підтримати війська Мілошевича, що викликало хвилю антимромських протестів серед албанського населення. Про напруженість ситуації між албанцями та ромами свідчать акти насильства в таборах втіквачів, як за кордоном, так і на території Косова. Можна згадати сумнозвісну спробу лінування ромської сім'ї у таборі втіквачів у Стенковачі, що в Македонії. Роми в подібних таборах небезпечно бояться за свою безпеку та відчувають себе в Косово під загрозою антимромських погромів. При даних обставинах, повернення ромських перебіжників у Косово є проблематичним.

Існують й інші чинники, викликають занепокоєння

Так як ромів в македонських та албанських таборах біженців не були зареєстровані як етнос, не існує достовірних даних про їх кількісний

склад. Роми були вимушені записуватися як албанці не лише щоб поповнити число албанських біженців, але й остерігаючись переслідувань з боку албанців.

Існує інформація про дискримінацію ромів з боку гуманітарних організацій, у тому числі і міжнародних.

Світові засоби масової інформації майже повністю проігнорували становище ромів під час конфлікту. Ця обставина нагадує "забутий" геноцид проти ромів за часів 2-ї світової війни. Виходить, що під час косовської кризи міжнародне суспільство відносило до ромів не краще, чим населення Балкан. Передусім йдеться про брак можливостей при формуванні політики ромів та при спробах зайти участь у суспільному житті краю, дискримінацію ромів на усіх ступенях державного врядування, расове насильство, упереджене ставлення та неможливість влитися у суспільство.

2. Роми у післявоєнний період

Досвід війни у Боснії та часи післявоєнної відбудови Боснії та Герцеговини, де не бралися до уваги становище ромів, показав неспроможність міжнародного суспільства запобігти етнічним конфліктам у даному регіоні. Тому конференція Балканських ромів закликала міжнародні організації:

- запобігти примусовому поверненню тих ромів, які мають підстави боятися повернення і надати їм можливість знайти пристань в країнах за межами Югославії;
- забезпечити прийняття окремої міжнародної угоди, яка б забезпечила договірність вирішення питань безпеки ромів;
- забезпечити визнання югославським законодавством ромів за народність;
- забезпечити прийняття таких правових норм, які б у

повоєнний період відбудови Югославії надали ромам рівних прав з усіма іншими націями;

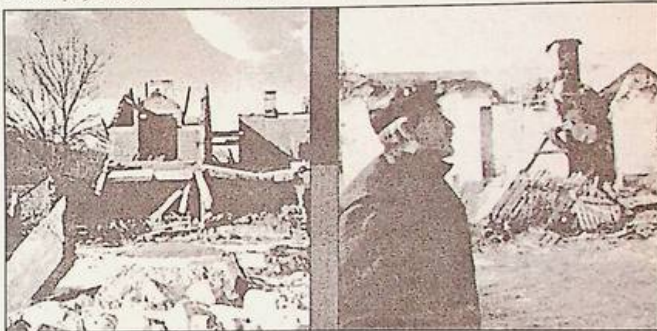
- забезпечити прийняття програми примирення, яка б надала можливість етнічної толеранції в Югославії та на Балканах;

- забезпечити в усіх країнах регіону введення адекватних механізмів, які б надали ромам можливість взяти активну участь у політичних та соціальних процесах;

- забезпечити залучення ромських організацій до підготовки та впровадження і життя державної політики і програм, котрі стосуються ромів;

- забезпечити заборону дискримінації ромів та расизму в державах Балтики та забезпечити міжетнічну злагоду в регіоні.

(Матеріал взято з чеського журналу *Amaro Gendalas*)
Переклад Н. Герцер

ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА

Ужгород

♦ В Ужгороді по вул. Тельмана 1/48а ромським культурно-просвітним товариством "Романи Яг" буде відкрито першу в Україні та країнах співдружності благодійну ідальню для неможливих ромів та інших громадян. Робота ідальні розпочнеться 3 вересня 1999 року.

♦ Голову Закарпатського культурно-просвітнього товариства "Романи Яг" Аладара Адама за вагомий особистий внесок у становлення української державності, заслуги в соціально-економічному, науково-технічному та культурному розвитку області та з нагоди восьмої річниці незалежності України нагороджено Грамотою Закарпатської обласної державної адміністрації, яку вручив начальник управління національностей та мовної політики Михайло Черепаня. Серед нагороджених були також виконуючий обов'язки голови КМКК Ласло Брензович, голова товариства угорської інтелгенції Юрій Дупко, викладач УЖДУ Федір Куля та кореспондент газети "Соціал-демократ" Ірина Цуга.

Брюссель

♦ Країни-кандидати до вступу в Європейську унію були пдані гострий критиці за дискримінацію ромів у буденному житті у зв'язі Європейської комісії по правам людини за червень 1999 року. Іх ввадесли до країн з найбільш загостреною ситуацією. Мова йде про Словаччину, Болгарію, Угорщину, Румунію та Чехію. В усіх вищезгаданих державах ромів відчувають дискримінацію, особливо на ринку праці, де безробіття серед них сягає особливо високих показників, в питаннях освіти, місця проживання та в надання лікарської допомоги. Автори звіту згадують і акти фізичного насильства проти ромів, виконувачами яких являються не лише члени екстремальних угруповань, але іноді й працівники поліції, які мали б навпаки, забезпечувати охорону громадян.

Париж

♦ Уряд Франції схвалив проект закону, за яким місцевим керівним установам наказано створити спеціальні місця для паркування транспортних засобів кочових ромів. У Франції проживає близько 300 тис. кочовиків різних ромських груп. На даний момент лише третина французьких міст має спеціальні відведені місця для паркування ромських караванів і лише до деяких з них підключено електроенергію та водо-

провід. Проект передбачає створення таких об'єктів у кожному місті, яке нараховує понад 5 000 жителів.

Прага (Болгарія)

♦ Ромським дітям у Болгарії часто не дають можливості відвідувати загальні школи разом з іншими дітьми. Тому вони вимушені вчитися лише в ромських школах за місцем проживання. За словами Гелени Йіжнцової з фонду "Нова школа", дослідниками в Варні проводилося опитування директорів і вчителів учбових закладів у містах по питанню, чи погодилися б вони прийняти у клас ромських дітей. Педагогі відповіли, що вони цього б не зробили, а коли б і так, то лише з умовою, що ромські учні сиділи б на задніх партях. Фонд "Нова школа" займається цією проблематикою в рамках середньосвропейського проєкту CEREP, членом якого є й Болгарія. З досліджень випливає, що ситуація з навчанням ромських дітей в Болгарії є однією з найгірших у Європі.

Брно

♦ У квітні цього року в Брно відкрилися спеціальні курси ромської мови при середній польській школі. Можливість навчатися використало поки що лише 15 полісменів, які вважають знання мови важливим чинником при контакти з ромськими нелегальними мігрантами з Балканів, які видають себе за перебіжників з Косова і поповнюють свої фінанси збраними та крадіжками.

Лондон

♦ За даними британського міністерства внутрішніх справ, минулого року 450 чеських ромів просило притулок в Британії, тоді як два роки тому лише 200. Британці обговорюють питання, чи не наслідувати їм Канаду, яка, з острахом перед зростаючою імміграцією, ввела візовий в'їзд для громадян Чеської республіки. Чеський міністр внутрішніх справ Вацлав Грulich відрагував повідомленням про прийняті владою мрії, які могли б хоч частково припинити міграцію ромів за кордон.

Буганешт

♦ Ромський студент Ласло Шаркозі був бездіставно побитий трьома полісменами, які вимагали в нього посвідчення особи в одному з будапештських парків. Ласло показав їм свої документи, серед яких між іншим був його записник з віршами. Полісмени побили його та відвезли до поліцейсь-

кого відділку, називаючи при цьому "Брудним циганом". На поліцейській дільниці його знову відлучували й викинули геть. Першу медичну допомогу йому надали лише у другій лікарні, до якої він прийшов. Керівник даного поліцейського відділку, зрозуміло, про інцидент нічого не знає. Про права хлопця сьогодні підписується лише Фонд ромських громадянських прав, який звинуватив поліцейського офіцера у порушенні прав рома.

Торонто

♦ Канада погрожує Угорщині вестися для угорців візовий в'їзд. Причиною стала постійно зростаюча кількість угорських ромів, які просять у Канаді притулок. Ромські перебіжники з Угорщини мають менше шансів отримати притулок, тому що на думку канадських властей, в Угорщині, на відміну, наприклад, від Чехії та Словаччини, краще дотримуються права ромів.

ПЕРЕМОГЛА "РАДВАНКА"

22 серпня на території стадіону восьмої школи вперше проводився перший матч футбольного турніру, присвячений пам'яті ромського футболіста Олександра Йонаша (Зонтика), який трагічно загинув 15 років тому. Матч відбувся між ромською командою "Радванка" і футболістами мікрорайону вул. Можайського. З великою перевагою (з рахунком 5:1) перемогла "Радванка". Турнір організований і проводиться товариством "Рома".

Наш. кор.

У ПАВУТИННІ ОБМАНУ

Стикаючись з проблемами постраждалих від повені, в котрий вже раз переконалися в тому, що чужа біда стала справжнім золотим дном для тих чиновників, хто хоч якось до неї був причетним. А оскільки причетних

но люди отримали ще меншу суму, оскільки ощадбанк утримує з кожного, хто дстав кредит, від трьохсот до тисячі гривень за свої послуги. Таким чином, багатьом постраждалим було недодамо майже четверту частину тих

згідно довідки Берегівського відділення ощадбанку № 270 за 30.06.99р., кредит у сумі 11 тисяч гривень. Однак на руки люди одержали лише 8 тисяч. Така сама ситуація і у смі Ліко Бейли Балнотича, в якій 8 чоловік (серед них жінка Іда

го року. Але ромка не поставила під цією "липою" свого підпису.

У Варієві ми наслушалися безліч подібних історій. Про самоуправство і хамство працівників Райагробуду, який очолює пан Дюла Шимон. Про хабарі, що вимушені давати прямо біля вагончика 046, де керує прораб Микола Андрійович Тор, який розподіляє, кому як будматеріали завезти. І який сьогодні про ці факти "нічого не знає, нічого не відає".

Не дивно, що після доготоривалого обману люди звернулися до місцевих керівників. Наприклад, Андраш Ігнацивич Форкош, який будується біля лісу (на території табору землі всім не вистачало і 28 будинків зводяться трохи далі) не вірить, що в цьому році здадуть його будинок "під ключ". Тому сам збудував собі маленький будиночок з однієї кімнати. "Адже, - говорить він, - зима вже на носі, а у мене четверо маленьких дітей. А в основного будинка, який за планом має мати 2 кімнати, коридор і кухню, готуватимуть лише фундамент".

По - людськи можна зро-

На знімку: Такими були угорські вагончики у грудні

ман. Тепер цю посадку обіймає Шандор Іванович Орос. Про долю 20 вагончиків, що направила одна будапештська фірма спеціально для ромів, на жаль, нічого не знаю. Знаю лише, що вони мають бути у Варієво."

На знімку: А так вони виглядають зараз.

Голова Варієвської сільради Золтан Золтанович Ковач зустрів нас дещо агресивно і особливо розлючився, коли ми почали розпитувати про долю "угорсь-

новий ромський район. У його розбудові вже два місяці допомагають солдати з Кіровограда, яких запропонував Кальченко Валерій Михайлович, колишній міністр по надзвичайним ситуаціям. Тут нараховується 28 будинків, які до кінця поточного року мають бути завершені.

Біля майбутніх затишних домівок кучами лежить цегла, гравій, пісок, а ноги тонуть у багні. Це видовище доповнюють абстрактні конструкції із дошок, жерстяних листів та картону, які виявилися тимчасовим пригуклом ромів. До більшості з цих споруд не паведено світло, а про воду і опалення можна і не говорити. Отже, доводиться за водою ходити в село, їжу готувати на вогнищі, при цьому ж проводити холодні ночі. Про яке ж тоді додержання норм санітарії може йти мова? Чим же тоді ці умови проживання кращі за умови проживання у житлових вагончиках? Нічим. Навпаки, значно гірше. А вагончики зможуть бути прижити та врятувати від холоду хоча б декілька родин. Але як сказав голова сільради: "Ніхто з претензій не приходив".

Хотілося б зауважити, що у складі сільської ради села Варієво не має жодного рома. А шкода. Місцевим керівникам явно доводилося технічно, що оточують будівництво і можливо саме ромів, з характерною для них прямою, нарешті сказали б їм правду.

Що ж, будемо чекати правду від керівників вищих інстанцій. Сподіваємося на інформацію представника із Швейцарії Урса Франкгаузера, який пова додому фотодокументи про це будівництво і який теж зашквалений станом відбудови у Закарпатті, куди вклала грошову фінансову допомогу і його держава.

Гадаємо, що спільними зусиллями ми зможемо вирватись з темет плутанини і обману і домогтися того, щоб потерпілі від повені одержали належне ім по закону і по праву совісті.

Н.Герцег
О.Сокач,
с. Варієво,
Берегівський район.

На знімку: Є.Лакатош показує нам папки з документами на будівництво

було чимало, то і допомога по дорозі від руки даючої до постраждалої танула з наростаючою швидкістю.

У цьому наш журналістська бригада зайвий раз впевнилася, побувавши в липні та серпні цього року в селі Варієво Берегівського району, де 1400 людей потерпіли від минулорічної листопадової повені. Серед них майже 500 - ромів.

Досвід подібних трагічних подій, які, на жаль, нерідко трапляються у нашому краї, свідчить про те, що завжди краще бути у перших рядах тих, кому допомагають - до них відношення більш людяне. Однак ромів, хоч народ кмітливий і галасливий, але в масі своїй неграмотний. А кого ж легше обманути? Звичайно ж неграмотного.

Що відомо істину підтвердила й ситуація з видачею грошей на будівництво будинків, що тепер активно ведеться в селі Варієво. Перша група людей (а всього будуватиметься більше 130 будинків для ромів) одержала допомогу у повному обсязі. Друга, відповідно заявам - зобов'язанням, виданим Берегівським ощадбанком, отримала вже лише 77,5% від повної суми, а решту - 22,5%, було перераховано до місцевого бюджету, пенсійного фонду та фонду зайнятості. Та фактич-

но грошей, які їм належать по закону. Та можна сказати, що людям, які отримали хоч і не повні суми кредитів, ще пощастило, адже на сьогодні чимала кількість постраждалих взагалі не отримала ні копійки.

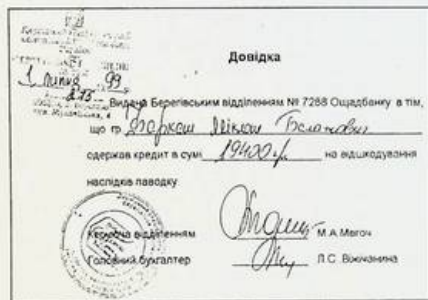
Ось що розповіла нам Єва Лакатош: "Ми проживаємо на вул.Дружби,10. У смі нас п'ятеро чоловік, троє дітей (молодшому два роки), сама я - хвора. В банку отримали 14 тисяч гривень, з них 300 гривень, без усяких папірців, заставили видати на користь банку. З тих грошей, що залишилось, 2500 гривень виддали за фундамент і землі роботи, 734 гривні сплатили райагробуду за послуги гендирядника, 2500грн. заплатили за будівництво стін та 2500грн. - за дах та покриття. Ще, згідно договору, виплачуємо зарплату і годуюмо будівельну бригаду з Ратівців у складі 6 чоловік. За кожну машину, що привозила нам гравій, цеглу, цемент платили хабаря по 15-ть гривень - інакше водії до нас не хотіли їхати. У мене кожна копійка на облік. Але грошей залишилось мало, а ще не до кінця виведені стіни першого поверху."

На відшкодування наслідків повені смі'я Антала Арпадовича Варги, яка складається з 4 чоловік, отримала,

інвалід та їхня вагтна дочка). Згідно довідки, вони мали одержати 11 тис.700, а отримали лише 8 тис.900 гривень. Миклош Боллошович Форкош, у родині якого 5 чоловік, мав отримати 19 тис.400 гривень, а перерахувавши гроші, довідався, що йому не додали 4 тисячі. Подібна ситуація і у смі угорця Валентина Валентиновича Вінце, який із суми 16 тис.800 гривень одержав лише 12 тисяч.

Список "обкрадених" можна було б продовжувати далі, бо 13 серпня до нас підходили і підходили люди з документами і папками в руках, які хотіли розібратися, куди ж поділися їхні гроші. І чому наші безсоромні чиновники видають довідки на одержання грошей, яких люди в очі не бачать. Чи законно це?

Вочевидь, що питання законності - не для ситуації у Варієво. Інакше чому ж голова сільради З.З.Ковач забрав "подивитися" лімітку (документ на право отримання будматеріалів) у Чоболу Бертолоновича Гайшоша (у нього шестеро маленьких дітей) та так і не повернув папірця. І чому в сільраді вимагали у Катерини Маузазішви Пінцейш, з якою живуть двоє дітей і онучка, підписатися під папіром, в якому сказано, що за браком будматеріалів вона повинна будуватися лише з наступно-

зуми і його сусідку, одиноку ромку Розу Степанівну Товт. "За могом слиною шестеро дітей, про долю яких треба піклуватися, тому я зайняла 6 тисяч гривень і купила "по чорному", не через Райагробуд, будматеріали і мій будинок уже майже готовий. Залишається лише дах і внутрішні роботи".

Я складається ситуація з будівництвом у Варієво насправді, ми вже з вами знаємо. А що ж з цього приводу говорять керівники місцевого і місцевого рангу?

На даний момент більшість ромів проживає на своїх власних ділянках, а дехто досі живе у родині. Дивлячись на ці убогі споруди (тимчасові ромські помешкання), стає незрозуміло, чому ж ніхто не виявив бажання поселитися у житлових вагончиках? За словами Золтана Золтановича, керівництва сільради було зібрано чоловік 20-30 ромів, яким пояснили ситуацію (той хто буде мешкати у такому вагончику, не отримає будматеріалів), і вони прийняли досить таки правильні рішення - відбудувати свої домівки. У тимчасове користування вагончиків не здали по простій причині - це потягло б за собою низку непередбачуваних витрат на проведення води, електроенергії, каналізації. Крім того, одна фірма з Будапешту хоче повернути їх собі назад. Та, на нашу думку, повертати вже нема чого.

У супроводі пана Ковача та пана Романа ми поїхали подивитися на саме будівництво. У селі перебує повністю

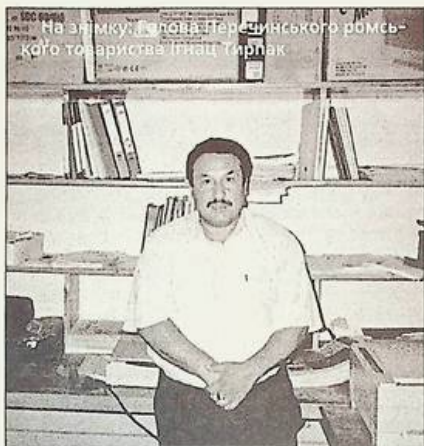
На знімку: З допомогою досвідчених будівельників іде активне будівництво

У НАС НЕМА ЧАСУ ЗАЙМАТИСЯ ПУСТОЦАМИ

ТРОХИ ІСТОРІЇ

Історичні джерела свідчать, що роми живуть на Перечинщині з давніх давен. Правда, раніше вони були громадянами Австро-Угорщини, Угорщини, Чехословаччини. До них по соціальному статусу приєднували гагаузі та волохів (до речі, як і тепер). І вже тоді почали формуватися напрямки основних занять, якими заробляли собі на життя роми. Це були робітничі сфера і скотарство. І якщо в Ужгороді еліта в основному розвивала свої музичні здібності, а прості роми працювали в сфері комунального господарства, то на Перечинщині ще на початку нашого століття почав формуватися той прошарок населення, який можна було б назвати словом пролетаріат. Серед ромських призивів, розповсюджених у Перечинському районі, можна назвати три: Тирпаки (вихідці з Великоберезнянщини, які вже давно осіли і прижилися у нас та навіть заснували свої династії), Чурей та Адамі. Зараз у Перечині, наприклад, проживає біля 150 чоловік, в Зарчіві - 230, у Пасці - 450, у Порошкові - 1200-1300 ромів.

СПІВРОБІТНИЦТВО З ВЛАДОЮ

Роми на Перечинщині досить багато. І могло б здатися, що ця (розсіяна по різних кутках краю) кількість людей приносить безліч неприємностей владі (я маю на увазі кримінальний бік справи). Однак, ні колишній начальник районної міліції Михайло Павлович Лакатос, ні теперішній її керівник Іван Іванович Левкулич не можуть сказати, що вони роми краді. (За ці свої слова я твердо відповідав). Може це

пов'язано з тим, що наші люди весь час були зайняті роботою і у них просто не було часу займатися пустоцями. Звичайно, не все так ідеально. І у нас трапляються поодинокі випадки правопорушень. Але всі вони тримаються під контролем і з боку органів внутрішніх справ і з того боку, як керівника Перечинського районного товариства "Романі Яг".

Наведу декілька прикладів. Ром С., хоч і молодий за віком, але уже декілька разів побував у в'язниці. Він мав слабкий характер і його весь час залучали до якихось "розборок". Останній раз "попав" за бійку, в якій захищався сам. Призджий (з Оренбургу) ром попався за зберегання "макаронів" (маленьких вибушок типу петард) і втік з КПЗ. На прохання органів міліції я протягом декількох годин знайшов його і повернув на місце. А скоро він з'явився відлучений через відсутність доказів про скоєння правопорушення. І разом з жінкою подався додому.

Михайло Павлович Лакатос дуже багато доброго і корисного робив для наших людей. Навіть займався питаннями їх трудовлаштування. Сьогодні він обіймає посаду керівника нашого району. Тепер у нього стало більше клопоту, але я впевнений, що якщо звернувся до нього з якимось важливим питанням він завжди широкосердно прийде на допомогу.

ОСВІТА

Так само, як і Федор Федорович Гунка, директор Перечинської школи, яку ще десять років тому відвідували більшість ромських дітей. Тоді директор школи був ще депутатом райради і міг допомогти бідним школярам одягом, взуттям, їжею. Та й з фінансами у ті часи було набагато краще, можливість було більше. Часто він приходив додому до батьків, розповідав їм про переваги, що дає дітям освіта. І більшість ромів посилали дітей до школи, наполягали на навчання.

Сьогодні ж ситуація змінилася на протилежну. Перед людьми стоїть завдання: вижити. І діти в деяких сім'ях уже змалку привчені заробляти гроші. Ніякі умовляння не допоможуть направити голодну дитину до школи. І як би не соромно було це говорити, а в Перечинській школі сьогодні навчається лише 6 ромів. Це в основному діти виможних батьків.

РОБОТА

Все ж я можу з повною відповідальністю сказати, що роми на Перечинщині живуть відносно непогано, хоч десь там і це нелего.

У 20 - 30 роки на Перечинщині в Т.Реметі був цегляний завод. Основним контингентом робітників тут були роми. Історія навіть зберегла імена деяких найбільш роботящих і талановитих з них таких як пан Шугар, Юлус та Юрій Адамі. Тут працювало багато наших. Діставали вони непогану платню, і декотрі з них навіть змогли збудувати собі добротні цегляні будинки.

На жаль, цегляний завод - супутник в Перечині, який керував Міхалогоспбуд, уже декілька років тому призупинив свою роботу і багато людей (в тому числі і хороших спеціалістів) опинилися за воротами підприємства. Біля 70% пра-

На знімку: Заростає бур'яном завод...

цюючих там були роми. Але наш підприємливий народ знайшов виходи з положення. Хтось купує парні одяги і торгує ним на базарі. Хтось використовує власних коней: оре на них або підвозить за невелику плату якісь вантажі.

Інші кожний ранок ходять на місцеву "біржу праці". Таку умовну назву одержав майданчик біля ресторану "Перечин", де кожного ранку збирається робочий люд в очікуванні замовника або бізнесмена, яким потрібні спеціалісти. Чи просто робочі руки на день-два або більше. Тут домовитися можна про термін і про плату за виконану роботу - так що спритним рукам завжди знайдеться застосування.

См'ї Тирпаків (а це десь біля 40 чоловік) уже давно закрипили за собою професію лозопелітників. Вони роблять кошики і продають їх по 4-5 гривень за штуку. Також виготовляють мітли. Тут створилися навіть цілі династії, які один в одного переймають секрети майстерності.

В Порошкові, наприклад, живуть роми, які обожнюють коней. Ця тварина для них не просто годувальник, а уособлення, символ, талисман ромів. В селі розоведено велике поголів'я цих тварин - до 45 голів. Раніше за їх допомогою люди допомагали колгоспам, а тепер - Перечинському лісництву.

Завжди є можливість чесним і порядним ромам заробити собі гроші на прожиття, навіть в такі часи, як тепер настали. Хоча, звичайно, кожному з нас хотілося б, щоб ця необлаштованість скоріше скінчилась.

Ігнат Тирпак,

Голова Перечинського відділення районного товариства "Романі Яг"

На знімку: В таких хатинах живуть деякі роми на Перечинщині!

ІСТОРІЯ І КУЛЬТУРА ПОЛЬСЬКИХ РОМІВ

Перша згадка про ромів, власне про одного рома, на території Польщі походить з 1428 року. Згадувана особа з'явилася у селі Кроковка. За ним прийшли інші. Так як їх радше прийняли, у Польщу почали втекти і переслідувані роми з Німеччини. Це не сподобало польським володарям, які почали виганяти їх з своїх земель. У 1557 році влада прийняла рішення виселити з країни усіх ромів. Лише у Литовській частині Польщі пішли на компроміс: роми були змушені вести осідлий спосіб життя, або ж добровільно покинути дану територію.

Власне у Польщі вони були переслідувані до 1624 року, поки не обрали собі ромського короля. Наприкінці 18 століття функція короля занепадала, роми перестали сплачувати податки, чим знову наклали на себе владі. Більшість ромів втекла у Прибалтику.

Після окупації Польщі німцями, роми почали винищувати згідно бузувської теорії лквандців менш цінних рас. Трохи кращим було положення ромів у польському Сілезі, який дістався Словаччині. Вони уникнули повного біологічного знищення. Після закінчення війни, влада над польськими ромами перейняв Рудольф (потомок роду Кекковців), який змінив титул "короля" на титул "президента". В іншому ситуація не змінилася. Але деякі зміни на краще все ж були. На території Польщі офіційно проживало 30 тисяч ромів. У зв'язку з цим, Яглонський університет у Кракові кінцем 60-х років провів ґрунтовне дослідження, яке стосувалося наукового панання ромського етносу. Під керівництвом професора Т.Побозняка, у ньому взяли участь і десятки високоосвічених студентів. Про ромів їх цікавило все: антропологию, культуру, мову, побут, здоров'я. З 1965 по 1975 рік було на-

писано (і це лише у Яглонському університеті) 116 дипломних робіт за ромською тематикою.

На сьогодні це все більше людей зацікавила і становлення ромської культури у Польщі. І не дивно, адже за даними минулого року на території Польщі проживає біля 45 тисяч ромів. Лінгвісти працюють над питанням стандартизації ромської мови та розвитку її писемних форм. З цього питання була висунута пропозиція прийняти діалект кельдешар-лавар за стандарт, адже він найбільш розповсюджений серед ромів. Окрім того, проводяться різні культурні міроприємства, створюються нові культурні осередки, виходять ромські періодичні видання. Одним з найвідоміших журналів, що виходить вже декілька років, є місячник "Тром-по-Дром", якому було присвоєно вже декілька нагород.

На знімку: Приходиться прати біля річки.

Н.Г.

РОМИ УГОРЩИНИ

Стовсю ромів мадяри ніяк особливо жорстокі міри не вживали. Але роми були змушені слухатися шляхти і регулярно сплачувати данину. За даними 1770 року в Угорщині нараховувалося 68000 ромів, з них майже дві треті - кочових. Саме тоді й виникла думка прив'язати їх до землі. Імператриця Марія Терезія та її син Йозеф II це добре продумали: ромам було наказано припинити жити недостоїнно в халапах або шатрах, тинятися без роботи, розмовляти ромською мовою, вдатися на кшталт, ніж основне населення країни, брати шлюби, поки не будуть утримати сім'ю. Коли була робота на полі, ніхто не слав (окрім професіоналів) витрачати час на музику та танці. Та у ромів не було тяги до землеробства, спроба вивинилася невдалою, а після смерті Йозефа II про його "концепцію" всі швидко забули.

Остання спроба "перевиховати" кочових ромів в Угорщині була здійснена у 1916 році. Йшлося про централізовану реєстрацію, виділення різних особливих дозволів для осіб старших дванадцяти років, робітничу повинність.

Слід відмітити, що з усіх земель колишньої Австро-Угорської імперії, саме в Угорщині умови проживання ромів були найменш дискримінаційні, але тут і найменше дотримувалися законодавчих норм. Кінцем 20-х років про них знову забули, а роми жили далі, як умлі - одні добре, другі ні.

За даними минулого року на території Угорщини проживає від 500 тис. до 600 тис. осіб ромської народності. (Матеріал взятий з чеського журналу ромів Amaro Gendalos.)

Н. Герцер.

ОСВІТА - ПЕРЕПУСТКА У ЖИТТЯ

Відомо, що нація, яка хоче постоїти достойне місце у багатонаціональній державі, має прикласти великі зусилля для покращення свого культурно-економічного становища, а, особливо, наполегливо працювати над підняттям рівня освіченості своїх представників, в першу чергу молоді. І розпочинати цю роботу треба з початкових класів, якщо не з садочка. Прищеплювати любов до науки, мистецтва, мови, літератури, музики, щоб в результаті наші діти вступили на стежку життя підготовленими та йшли по ній з високою піднятою головою. І відповідальність за це несуть не тільки вчителі (хоча у великій мірі саме вони), а насамперед батьки. У тій співпраці вчителя й сім'ї, під

їх невпинним наглядом, росте та розвивається особистість дитини. І від них залежить, куди буде спрямовано цей розвиток. Адже недарма кажуть: "Що у дитини посієш, то й виросте".

Саме від освіти залежить майбутнє ромських дітей та ставлення до них оточуючих. Отже, цілком в наших силах забезпечити їм пристойний рівень життя, плекаючи в них високі духовні цінності.

Це усвідомлюють та пробують здійснити і в середній школі села Варжево Берегівського району, яку ми відвідали 13 серпня цього року. Директор школи Феріг Федір Михайлович ласкаво погодився надати нам потрібну інформацію. А нас перш за все цікавило, як проводиться

навчання дітей ромської народності, яких в школі налічується дев'яносто осіб.

Виявляється, що більше 50% учнів-ромів знаходо рідко відвідує школу. Та про точні дані за цей рік можемо говорити лише з вересня.

У минулому навчальному році перший клас регулярно відвідувало шестеро ромських дітей, 2-й клас уже лиш 14 учнів із двадцяти одного, 3-й клас 14 учнів із двадцяти трьох. Виходить, чим старші діти, тим рідше вони ходять до школи. І лише одиниці закінчують 11-й клас. Зазвичай їх втраховують за неуспішність, та головна причина - сімейні обставини (зазвичай рано одружуються та заводять власних дітей). Це добре розуміє Федір Михай-

лович, який намагається особисто наглядати за навчанням буніх ромів.

А після минулорічного паводку ситуація з відвідуванням і зовсім погіршилася. Учнім, сім'ї яких постраждали від паводку, а таких було 227 чоловік, школа безкоштовно видала ручки, зошити, навіть портфелі. Але на жаль, у цьому навчальному закладі немає ні одного вчителя-рома, програмою не враховуються національні особливості та традиції ромів, не врахований специфічний підхід до них.

Завдяки добронимим та релігійним організаціям проводяться екскурсії до Угорщини, куди вже їздило і двоє ромських дітей. Вони мали нагоду відвідати угорські школи та поспілкуватися із своїми ровесниками.

Надіємось, що цей наш візит до варієвської сільської середньої школи буде першою ластівкою, яка нагадає ромам, що про них не забу-

ли, а їх доля когось турбує. В майбутньому нами планується відвідати якомога більше шкіл, де навчаються діти, щоб ознайомитися з цілковитим станом речей, проінформувати про нього населення та підняти наболілі питання.
Н.Ференц

На знімку: Через рік-другий цих малюків чекають шкільні парти

КАТАСТРОФА РОМСЬКОЇ ОСВІТИ ВІНОГРАДІВЩИНИ

Питання виховання і освіти ромських дітей надзвичайно актуальне у Європі. Над ним працюють в країнах колишньої Югославії, Угорщині, Чехії, Словачці, Румунії. Зроблені перші кроки у створенні ромської абетки, видаються підручники, наочні пособия, словники, дитяча література, дитячі журнали. Створені центри ромології, які поширюють свій досвід. Ведеться спеціальна підготовка вчителів, що працюють в ромських школах,

спеціально видання Європейського Рому Райт Центру "Roma and Schools for the Mentally Handicapped in the Czech Republic", що вийшло в червні 1999 р. в Будапешті. Майже всюди в Центральній і Східній Європі мають схильність відокремлювати ромів у спецкласи і спеціальні школи, куди ресурси направляються в останню чергу. В багатьох місцях Східної Європи ромів не навчають тому, що дало б їм можливість буди конкурентними на ринку

зокрема на Виноградівщині?

Закон України про загальну і середню освіту розповсюджується на всі верстви населення, в тому числі і на ромів. Але реалізація положень цього закону відносно ромських дітей є дуже складним питанням, оскільки воно тісно пов'язано із звичаями, традиціями, психологією цієї народності: мовний бар'єр, виковий бар'єр-діти 12-13 років повинні включатись в трудове життя сім'ї, ранні шпо-

На знімку: Карло Карлович Богар разом з своїми вихованцями

На знімку: Улюбленця всіх малюків і гравців шкільної маматини Олександри Богар веде урок.

класах, яким викладаються курси з історії ромів, національних та культурних традицій. Питання ромської освіти настільки актуальне, особливо в період становлення нових соціально-економічних відносин, що йому було присвячене

праці, вони залишаються неукраїнами, не знають математику. Крайнім варіантом цього є практика направлення ромських дітей в школи психічно відсталих. Як вирішується питання виховання і навчання ромів у Закарпатській області,

би в 14-15 років, багатодітність.

Згідно даних соціологічного дослідження, проведеного в Закарпатській області в 1990 р., діти складають 48% від загальної кількості ромів. Найбільша питома вага дітей у ромських сім'ях Виноградівського району, яка складає 52,46% від всієї кількості ромів, тобто з загальної кількості 4.369 чол. дітей нараховується 2.292.

Спробуємо зробити аналіз освіти ромських дітей двох таборів: Підвиноградівського і Корольовського.

У Підвиноградівському таборі нараховується біля 100 будиноків, де у сім'ях виховується 683 дітей до 13 років. Чому до 13 років? Тому, що за ромськими

традиціями 13-річні юнаки і дівчатка - це вже дорослі люди. Згідно списків вчителя недільної школи Богара К.К. у Підвиноградівському таборі у 1-3 класах мали б навчатись 84 дитини. Жоден з цих дітей не відвідує школу, яка розміщена біля табору через відмову вчителів працювати, тому що вони не отримували зарплату плати останні півроку.

Яка ж ситуація в Корольовському ромському таборі? У 150 будинках проживає 1300 осіб, з яких 750 дітей до 13 років. Жоден з них не ходить до школи, хоча в селі їх декілька: неповна середня I-II ст., середня I-III ст. І Веряцька середня школа I-II ст. Однією з причин невідвідувань є мовний бар'єр. Таборні діти розмовляють лише ромською мовою та трохи російською на рівні, необхідному для налагодження контактів з місцевим населенням. З покоління в покоління ростуть повністю неграмотні громадяни України. Прикро, але чи знають у райвно, що з далекі Голландії релігійною місією для цих шкіл завезено парти і дошки, а також навчальна література. Зрозуміло, що ця література

мування, але ж все-таки ромі стають грамотними, вчать читати і писати. Знайдено для ромів і вчителів, які пройшли спеціальні курси. Це Богар Карло Карлович і Богар Інна Олександрівна.

Таким чином, можна зробити висновок, що фактично державні органи освіти самоусунулися від виконання своїх прямих обов'язків по забезпеченню можливостей для ромських дітей здобувати світську освіту разом з дітьми інших національностей. А "святе місце", як відомо, "пусто не буває". Зрозуміло, що в даній ситуації представники райвно повинні лише

подякувати релігійній місії за те, що вони виконують роботу наших чиновників, і дають ромським дітям можливість вчитися. Та чи зможе така освіта замінити ті знання, що отримують діти інших національностей у державних загальноосвітніх школах? Невже в Україні стало вже так погано, що громадяни України не можуть користуватись правами, що їм гарантовані Конституцією по отриманню загальної середньої світської освіти?

Редакція залишає за собою право поставити на контроль питання ромської освіти на Виноградівщині.
Є.Сюрет.

На знімку: Іде урок

На знімку: Такі школярки теж відвідують школу

ДЕНЬ ІМЕННИКІВ

6 серпня в дитячому садку №13 Мужгороди діти вперше разом з своїми батьками святкували своє свято - день іменинників. Маленькі роми, які під звуки маршу зайшли до гуртової кімнати зі своїм виконавцем, не впізнали свої столи. На столах стояли: банани, йогурти, шоколад, печиво. Столи були накриті нивими Шугар Е. Адам А., Човка Л., Дан Д. під керівництвом Адам Л.Е. Звучала музика, яка підкреслювала свято, та піднімала настрій не тільки дітей, а й всіх присутніх в залі.

Було проведено багато веселих ігор: "Музичний стільчик", "Біг з картоплею", "Обжора", "Груші", "Носильники", "Вгадай мелодію", "Прищепки", і т.д. в яких приймали участь і батьки. Було справжнє свято, Адам Яношко подарував своїм маленьким друзям маленький скарбничку - пісню "Телевзор", автором слів і музики є музикер Вароди Д.Й.

А що найкраще запам'яталося маленьким ромам: виключається світло і голова товариства "Романі Я", на

підноситься великий торт з лебедями, навколо яких вставлені палачки свічі. Діти вмиг забули все, всі підбігли до торта і почали роздивлятися його своїми маленькими очима. Аладар Євгенович поклав його на стіл, іменинники: Гуді Марек, Горват Діана, Адам Іольда, Дані Бренд, Лацко Юра під команду: "раз, два, три" задули свічки і наші няні роздали торта кожному на тарілочці.

Але яке свято без подарунків. Кожний отримав кульочки з подарунками, в яких

були комплекти одягу. Хочу подякувати від широго серця Благодійній Організації смт. Перечин "Милосердя" Береш Гані Михайлівні, які нам допомагали у проведенні цього свята.

Маленькі роми розходились по домам і розказували своїм родичам та сусідам про подію у своєму дитячому садочку. Сподіваюсь, що свято їм запам'яталося назавжди і залишить у серці приємні сліди.

Д. Вароди

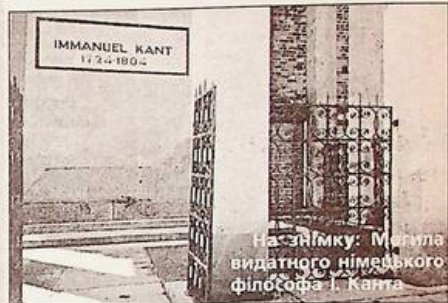

На знімку: День іменинників торі завран'я в садку на вул. Кітків

Не думаю надо учить, а мыслить.
Иммануил Кант

Кафедральний собор у Калінінграді

Вперше мені довелося побачити цю перлину світової культури в 1991 році. Вигляду у нього був досить плачевний. Після бомбардування Кенігсбергу бомба влучила в дах собору і він був майже повністю зруйнований. Через стелю та її зовні було видно величезні дірки. Так цей видатний пам'ятник архітектури, до речі в якому знаходиться могила геніального філософа-мислителя Иммануїла Канта, простояв 49 років. За всі ці роки радянська влада не звертала ніякої уваги на цей пам'ятник та й коштів на відбудову не знаходила. Може боялися, що колись треба буде віддавати цей оплот східної Прусії?

На знімку: Могила видатного німецького філософа І. Канта

Чи вважали, що це німецька культура, яка нам не потрібна? Та прийшов час і німці дійсно почали реставрувати кафедральний собор, який зараз став прикрасою Калінінграда. Зараз ідуть вже внутрішні роботи. Собор стоїть в лісах у середині Заплановано і вже замовлено в Німеччині унікальний орган, і скоро там будуть проводитися концерти класичної музики за участю видатних музикантів світу.

На першому поверсі собору розмістилися дві каплички: одна православна, а друга протестантська. На другому та третьому поверхах розміщено історичний музей, де відображено життя і творчість Иммануїла Канта, а також розміщена експозиція старої архітектури міста.

Р.С. За радянських часів влада не посоромилася знести прикрасу міста - королівський замок, а на його місці збудувати 22-х поверховий пам'ятник архітектурній бездарності, якому вже на протязі двадцяти років ніяк не можуть знайти розумне застосування.

Е.Бучко, заслужений працівник культури України

На знімку: Калінінградський собор

РЕЛІГІЙНІ ВІРУВАННЯ РОМІВ

Минуле ромів - одна з найпотемніших сторінок в історії народів світу. Зрештою, вчені дійшли висновку, що прабатьківщиною ромів є західна частина півострова Індостан. Ймовірно, що звідти протороми вирушили у свою подорож у IV або V ст. н.е., хоча існують припущення й щодо більш раннього виходу.

Перша згадка про ромів на території Європи датується 1322 роком. Про це розповідають записки двох монахів - французьканиє Сімона Сімоніаса та Хуго Освієного, які бачили на острові Крит людей, що жили в шатрах і дотримувалися обрядів грецької православної церкви. В Греції, перед тим як потрапити в інші країни Європи, вони отрима-

ли назву "аттіганос" ("атсинганос"), що означає віщун, ясновидець.

Після нашествия турецьких військ на Балкани в 1418 р., роми пролягом 11 років розселяються по всій Європі.

Перший у світі антиромський указ був виданий 8 счня 1499 р. в Іспанії Ізабелою Кастильською та Фердинандом Арагонським. У королівстві переслідували носіїв чужих традицій, мов, звичаїв, релігії. Під удари інквізиції підпали не тільки іновірці, а й католики неспокійного походження. Схід декрет забороняв ромам спілкуватися рідною мовою. Їх називали віщунками, еретиками.

Після цього було ухвалено ще понад сто різноманітних

законодавчих актів, спрямованих проти ромів. Найвідомішим з-поміж них була "Прагматична санкція" Карла III, видана 19 жовтня 1783 р., офіційна назва якої була дуже промовиста - "Заходи припинення та покарання за бродяжництво так званих ромів". У деяких країнах ромів було дозволено (на відміну від злочинців) переслідувати навіть у храмах. За виселення їх з межі країни неодноразово висловлювалися єпископи Франції. А в Австрії регламент Марії-Терезії вимагав "відібрати і ромів дітей і передати їх на виховання християнам" та "заборонити шлюби між ромами".

В Російській імперії парафіяні не дозволяли ромам відвідувати храми. Але бували випадки, коли дехто з тих, що вели осілий спосіб життя, відмовлялись від миру і йшли в монастирі. Їхні імена посіли своє місце серед відомих діячів культури. Проте особ, що присвятили себе служінню Богу, серед ромів нараховується буквально одиниці. Зауважимо, що і в наш час духовних осіб серед ромів в Україні небагато. Нам відомі лише два священники-ромів з Донецької області, які користуються великою повагою парафіян.

Перша згадка про ромів на території України датується початком XV ст., а перше їхнє поселення знаходилося в Ужгороді. Згодом (до 1691 р.) міська влада виселила їх на околиці міста, де вони створили нові поселення. Перші роми - поселенці жили осіло.

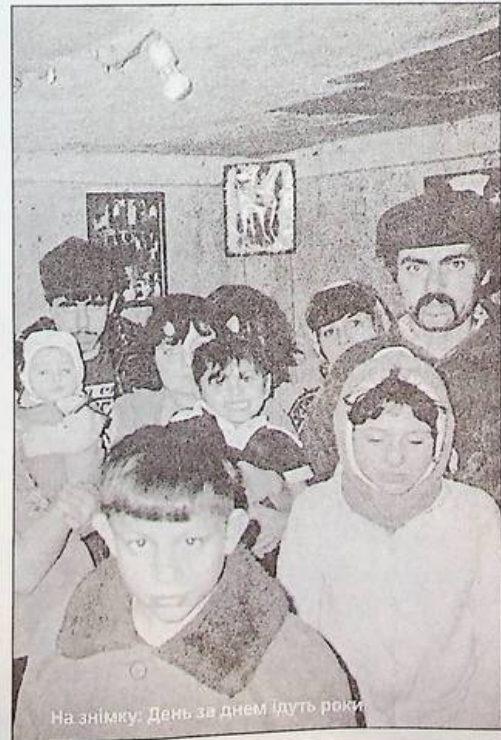
Пізніше в Центральну Україну переселяються роми з

Польщі. За часів Богдана Хмельницького вони оселяються в районах, де був попит на ковальські та зброярські промисли. Роми з Польщі мали свій специфічний релігійний світогляд, але водночас дотримувались католицької обрядовості. Однак з часом, мешкаючи у православному оточенні, вони перебирають і православний обряд.

В Україні за останніми даними проживає 12 етнічних груп ромів: серви, келдераре, ловаре, кримці, сінці, угорсько-рома, словацькі роми, расейці, кишинівці, урсари. До цього списку можна ще додати групу ромів-біженців із зони військових дій в Закарпатті. Кожна з цих груп дотримується релігійних обрядів того населення, серед якого вони живуть. Але релігійний світогляд членів кожної групи - це зороастризм з елементами або католицизму, або православ'я чи ісламу (залежно від панівної на певній території релігії та історичних зв'язків).

Продовження у наступному номері

Олексій Данилін, старший науковий співробітник білоцерківського державного краєзнавчого музею.

На знімку: День за днем ідуть роки

На знімку: В сім'ї Ковачів у Хуж

ПОЕТИЧНА МУЗА МИКОЛИ САТКЕВИЧА

Назва твору М.Г.Саткевича сама по собі дуже промовиста і виразлений стиль віршованого оповідання, хоча в цілому твір написано не в канонічній формі цього жанру.

Справді, тут навіть баладні мотиви і виразлений стиль віршованого оповідання, хоча в цілому твір написано не в канонічній формі цього жанру. Балада належить до ряду творів соціально-побутового змісту. Сюжет дуже простий: старого і хворого коня виганяють з дому, бо від нього вже ніякої користі, хай згинє десь там, у степу, і хазяїну ніяких клопотів.

Цей вчинок людини щодо благородної тварини, яка вірно служила їй протягом багатьох років, викриває таку важливу проблему, як морально-етична основа людського буття і поведінки, показує або міцність, або не-

тривкість моральних заповідей.

Побудована балада на алегорії, що надає твору глибокого психологізму. Але знову ж - за алегоричними образами дуже чітко видно реалістичні явища та ознаки нашої дійсності. Хіба таких випадків чорної невідчужності не буває і щодо старих та хворих людей, як до цього старого коня? Хіба мало серед людей таких, хто забуває тих (а скорше свідомо перекреслює у своїй пам'яті), перед ким вони в неоплатим боргу, і за все зроблене для них добро віддають злом?

Хазяїн же тут виступає як персонаж другорядний, його присутність начебто перебіжна, він залишається десь у тлі. Але для нас і неов'язково роздільність, які в нього риси обличчя або манери. Головне ми знаємо: його вчи-

нок нас уявлення про його моральну сутність.

"Чи таке призначено коням на роду?" - це питання старий кінь звертає і до свого вже бувшого хазяїна, і до нас усіх. Справді, чи таку подяку заслужила ця благородна тварина за свою добру і віддану службу людині?

Але старий кінь не випрошує милосердя у свого забудуватого хазяїна, не вимолює в нього дозволу залишитися при ньому.

Та з подв'яг рідного Гордий я піду - виршує старий кінь.

Балада М.Саткевича "Старий кінь" - глибоко психологічний і філософський твір. Він показує нам, що прийти до істини і справедливості можна лише через осмислення високого призначення людини.

С.Келар,
член Спілки письменників
України, Київ.

Микола Саткевич

СТАРІЙ КІНЬ

Балада

За сільську околицю,
Вже на схилі дня,
Хворого, оснілого
Вигнали коня.

Кінь старий, засмучений,
Тихо заіржав,
Начебто хазяїну
Раптом нагадає:

"Коли був, хазяїне,
Кінь твій молодим,
Сильним та гладесеньким,
- Ти пишався ним.

І для нього вірним ти
Друзьом був тоді,
І не кинув ти б його,
Певно, у біді.

Ти його, хазяїне,
Добре доглядав,
І одного б на п'ятеро
Коней не змінив.

Що таке утомленість
Він тоді не знав,
І вітри, мов граючись,
В полі обганяв.

А коли конями
Він торкався землі -
Іскри розпалалися
Зорями в імлі.

Страху аніякого
Він не відчував,
Колі йшов на ворога
І вогонь долав.

І тебе вносили він
Сто разів з вогню,
Й ворог не посів тебе
Завдяки коню.

Так, зазнали ми -
Радіше й сумне...
Та забав позується
Ти тепер мене.

Бо старий та стомлений,
Впав боки,
Мой ребра лічили ти,
Як мой роки.

І вуду постріляли -
Не забув же! - зняв,
Та брудну мотузочку
Швидко пов'язав.

Чи таке призначено
Коням на роду?
Та з подв'яг рідного
Гордий я піду.

Й, на погладу кинутий,
В тузі, - на стерню
Уночі, мов зривнуку,
Я слово зривнуку...

За сільську околицю,
Вже на схилі дня,
Хворого, оснілого
Вигнали коня.

ЗВЕЗДА ДЮЛЫ ГАЛАМБОШИ

О музикальної одареності Дюлы Галамбоши ходять легенди. Якщо хто-то із закарпатських музикантів хоче дати собі оцінку, йому достатньо сказати, що він грав в оркестрі Галамбоши. І спеціаліст сразу поймет, що має дело с хорошим музикантом. Известно также, что Дюла окружал себя в основном людьми честными и порядочными, такими, каким был сам. Потому фраза "я стоял рядом с Галамбоши" тоже много значит для знающего человека.

Дюла Галамбоши родилась 13 февраля 1911 года в семье музыканта. Его отец, Йозеф Галамбоши, был известным в музыкальном мире нашего края дипломированным скрипачем. Закончив школу, молодой Дюла учился играть на скрипке у отца и у знаменитого в те времена учителя музыки Горачека. У последнего, кстати, училась практически вся будущая элита музыкальной жизни Закарпатья. В том числе и уже известный нам Дюла Легощич.

Получив начальное образование музыканта, Дюла Галамбоши продолжил свою учебу в Словацкой музыкальной академии. К тому времени у него за спиной был огромный опыт концертной деятельности. Ведь с 13-ти лет он выступал вместе с оркестром отца и вместе с ним гастролировал по всей Чехословакии и Венгрии.

В 1940 году он женился на Ирине Болов, которая также была из музыкальной семьи. Во время войны он, несмотря на все трудности и лишения, гастролирует в Будапеште, но из-за бомбежек венгерской столицы (с начала 1944 года) вынужден был уехать домой, в Мукачево.

Здесь он устраивается скрипачем в известном в те времена ресторане "Чилла" ("Звезда"). Однако осенью 1944 года в этом же ресторане с ним произошел трагический случай, наложивший отпечаток на всю его будущую жизнь. Однажды в ресторан зашли два офицера Советской Армии. Навпившись, они поссорились между собой, выхватили пистолеты и начали стрелять друг в друга. Одна из пуль попа-

ла в глаз сидевшему в это время за роялем Дюле. В последствии он ослеп на этот глаз.

Эта трагическая случайность не сломила судьбу музыканта. В 1952-53 годах в Ужгороде создается ансамбль "Венгерские мелодии". Его создателем и руководителем стал Галамбоши. Он же был и его первой скрипкой.

В оркестре Галамбоши было много известных и талантливых музыкантов, имена которых и по сей день помнят старые закарпаты. В их числе его брат Йосиф (контрабас), Вильгельм Балог (цимбалы), Шандор Чури (скрипач и композитор), Иштван Чури (кларнет). Со своим оркестром Галамбоши объездил практически весь бывший Советский Союз. Его плачущую скрипку помнят от Прибалтики до Камчатки. И везде, где бы ни выступали музыканты, им сопутствовал большой успех.

Дюла Галамбоши был неординарным музыкантом. Он с одинаковым успехом мог играть как в народном, так и в симфоническом оркестрах,

прекрасно знал и играл классические произведения. И его смело можно назвать большим артистом.

Кроме того, несмотря ни на что, он всегда был большим оптимистом. Очень любил людей и верил им. А многим начинающим молодым музыкантам помог встать на ноги. Он считал в жизни важным две вещи: музыку и семью. Очень любил детей и жену. А на сцене всегда был красивым и элегантным. Все, кто знал его, очень ценили и уважали Дюлу.

У Галамбоши было трое детей: два сына и дочь. Старшего Петера тоже получился отличным скрипачом - он закончил ужгородское музыкальное училище и много лет преподавал в мукачевской музыкальной школе.

Дюла Галамбоши ушел на пенсию из ресторана "Чилла". После пенсии он много времени и любви отдавал своим внукам, но страсть к музыке не угасала у него до последних дней жизни. Умер он 14 февраля 1986 года. Похоронен в г. Мукачево.

Б. Горват

МУЗИЧНІ ТРАДИЦІЇ РОМІВ РОСІЇ

В Росії ніколи не існувало законів про вигнання ромів, навпаки, йшов процес їх закріпачення. Ромам дозволялося жити, де вони побажають, бути селянами або міщанами. "Приписним" зобов'язувалося платити податки, разом з тим їм не заборонялося кочувати. У Бесарабії були створені спеціальні ромські поселення з характерними назвами Каїри та Фараонівки. Однак ромів не приваблювало сільське господарство. Вони без жалю кидали свої хати, худобу та йшли мандрувати. Кочуючи по Росії, табори поступово переходили до осідлового способу життя і утворювали декілька контрастних етнічних груп: російсь-

ку, литовську, волоську, польську, угорську. Але всіх їх об'єднував єдиний спосіб життя, стародавнє коріння, мова та морально-психологічна спорідненість. І скіди: в Яссах в Молдавії, під Петербургом, в селі Кіселівка Смоленської області або на Пресні в Москві - всюди вони торгували кіньми, займалися ковальством, лудили котли, ворожили, вогдили медведів, співали, танцювали.

Роми легко увійшли в життя багатонаціональної Росії. Вони зберегли свої типові риси в побуті та характері, злилися з життям неосяжної країни, сприйняли риси її побуту, мови, мистецтва. Стийкий інтерес до них на протязі минуло-

го століття жив в різних прошарках суспільства. Вірування і мистецтво ромів вивчали етнографи і фольклористи, діячі культури, письменники. Відомими стали вірші, де злилася на-нага і пркота, сум та печаль, як у вірші "Цыганская венгерка" А.Григорьева.

Две гитары, зазвонев,
Жалобно заняли...
С детства памятный напев,
Старый друг мой - ты ли?

Как тебя мне не узнать?
На тебе лежит печать
Будного похмелья,
Горького веселья!

Это ты, загул лихой,
Ты - слыяне грусти злой
С сладострастием Бандерки -
Ты, мотив Венгерки!

Т.Щербакова

На злімку: Картина Миколи Бессонова "Цыганський табор", 1993 р.

Románi Jag

Kárpátaljai Roma Kulturális Felvilágosító Társaság

A lap a Nemzetközi Újjászülítés Alapítvány támogatásával jelenik meg

A hazugság hálójában

Az 1998-as novemberi árvízkárosultak problémájával foglalkozva, többször is bizonyítást nyert előttünk az a tény, hogy ez a szerencsétlenség, aranybánya volt több hivatalnokok részére, akik ilyen-olyan módon kapcsolatban álltak a károk elhárításával. Mivel ez több hivatalnokot is érintett, így a segítség kézzől-kézre adódva eljut a rendeltetési helyére, s közben egyre kevesebb és kevesebb lett. Szerkesztőségünk tagjai két ízben is, júliusban és augusztusban, járt a beregszászi járási Váriban, ahol a múlt évi árvíz 1400 embert, közöttük 500 romát érintett.

Váriban a romák részére 130 ház épül, 102 a régi helyen, 28 pedig egy új utcában az erdő mellett.

A történelemből tudjuk, hogy mindig az egyszerű, tudatlan embereket lehetett könnyen becsapni. A vári romák pedig egyszerű, tudatlan emberek, nagyon kevés közöttük az írástudó. Erre az egyszerű igazságra jövnék rá, ha megismerkedünk a az újjáépítésre szánt pénzeszek kiadásával.

Míg az egyik csoport az újjáépítésre szánt pénz teljes összegét megkapta, addig a másik csoport március 22,5%-ot levonva (a nyugdíjalapba, munkanélküli segélyalapba és a helyi büdzsédbe) kapta meg. A harmadik csoportnak mostanáig még nem adtak semmit.

Lakatos Éva, akinek három gyereke van, 14000 hrivnyát kapott, de semmi igazolás nélkül 300-at be kellett fizetnie a pénzt folyósító banknak.

Varga Antal családjának 11 ezer hrivnyát kellett kapnia, de mindössze 8 ezer kapott.

Pikó Béla, akinek a családja nyolc tagból áll, és a felesége

A Vári építkezés állapota augusztusban.

rokkant, 11 ezer 700 helyett, 8 ezer 900 hrivnyát kapott.

Farkas Miklós családja 4 ezer hrivnyával kapott kevesebbet.

De ilyen a helyzet a helybéli magyaroknál is. Vince Valéria 13 ezer 20 hrivnya helyett, csak 12 ezert kapott. A becsapottak névsorát folytathatjuk. Augusztus 13-án többen is fordultak hozzánk papírokkal igazolván, hogy becsapták őket. Az építőanyagok kiszállítása a községi tanács által kinevezett Tar Miklós kedvétől függ. Ő dönti el, kinek és mikor szállítsák az építőanyagot. Minden gépkocsi vezetőjének a fuvarért külön 15-20 hrivnyát kell fizetni.

A Simon Gyula vezette járási építővállalat is lefölezi a hasznot. 300-500 hrivnyát kell fizetni különböző munkálatok elvégzéséért (az épülő ház tervrajzának és egyéb igazolások elkészítéséért). Nem csoda, hogy a romák már nem hisznek abban, hogy tőlre beköltöznek a kész házakba. Igyekeznek magukon segíteni. Farkas András, az ő házában már kész az alapja, felépített egy szobát, hogy legyen hová behúzódnia családjával, ha jön a tél.

Tóth Rozália, aki hat gyermekét egyedül neveli, kölcsön kért 6 ezer hrivnyát és „feketén” vásárolt építőanyagból felépítette a házat.

Jelenleg a roma lakosság többsége saját telken él, néhányan pedig a szomszédos falvakban rokonaiknál. Látna a mai nyomorúságos létesítményeket, amelyben a romák laknak, furcsálljuk, hogy senki sem akart lakni a lakóközösségben. Kovács Zoltán szavai szerint a községi tanács s vezetősége összehívott 20 romát és kijelentette nekik, hogy aki a lakókocsit választja, nem kap építőanyagot. Ezért a romák úgy döntöttek, hogy inkább ideiglenesen összetakolt konyhókban fognak élni. Kovács úr és Román úr kíséretében elmentünk megnézni az építkezéseket. A romáknak két új utca épül. Itt már két

A "Románi Jag" élnöke a helyszínen.

hónapja Kirovogradból érkezett katonák segítenek a romok eltakarításában és az építőanyagok lepakolásában. A sokáig épülő házak előtt csomóban hever a téglá, kavics, homok. Ezt a látványt kiegészítik az absztrakt konstrukciók, amelyeket a romák deszkából, pléből ideiglenes lakhelyül építet. Ezekben a barakkokban sok helyen nincs bevezetve a villany, vízzel meg fűtésről álmodni sem lehet. Vízért a faluba járnak, kint a szabadban főznek. Hogy lehet itt betartani a tisztasági normákat? Mivel jobb a mostani életkörülmény a régittől? Amikor, ha nem is nagy házakban, de mégis volt hová lehajtani az embernek a fejét. A mostani helyzet még rosszabb a réginnél! A régi ház legalább helyet biztosított és megvédett a szelektől és a hidegtől. De, ahogy a községi tanács elnöke mondta: „Senki sem jött panaszkodni”. Meg szeretnénk említeni, hogy a vári községi tanácsban nincs egy roma sem. Pedig Váriban több mint ezer roma él. Nincs kinek képviselni a romák jogait, akik főformán azt sem tudják megállapítani 7 vagy 5 ezer téglát szállítottak le nekik. Reménykedünk abban, hogy az első fagyok beálltaig a romáknak tényleg tető lesz a fejük felett, a gyerekeknek nem kell fagyoskodniuk.

Ilona Szakács
Natalia Herceg
Fordította : N.B.

Pénz helyett cukor

A sokgyermekes roma családok éveken keresztül rendszertelenül kapják a gyermekgondozási segítyt. Vannak olyanok is, akik több mint egy éve nem kaptak semmit. Sok ilyen család van a munkácsi járási Nagylucskán.

Ilyen pl: Pap Ferenc családja is, akinek nyolc gyereke van, és felesége a kilencediket várja. Ebben a hónapban végre megkapták az 1998-as évről járó illetményt, nyolc zsák cukrot. A cukor eladásából rakta le a háza alapját, mert ez az egyetlen család Nagylucskán, amely nem kapta meg az újjáépítési támogatás első részét.

Az bizottság, amely az árvíz után vizsgálta a

házat, még lakhatónak találta, és nem vette fel a károsultak listájára. Csak később dőlt össze a háza. A családot utólag árvízkárosultnak nyilvánították, s így később ők is megkapják a támogatást – ezt Szimulik Kornelij, a községi tanács elnöke állítja. Ma már az 1999-es év 8-ik hónapjában járunk, de a gyermekgondozási támogatást ebben az esztendőben sem kapta meg a család. Lehet, hogy kétezerben lisztben fogják kapni? De, hogy éljen egy 10 tagú család jövedelem nélkül? Most még tető sincs a fejük felett.

N.B.

Pap Ferenc nagy családja.

Manapság nagyon nehéz a roma zenészekről bibliográfiát készíteni. Ezek a tehetségek nyomot alig hagynak maguk után olyan értelemben, hogy hiteles forranyagokat szinte lehetetlen találni róluk. Bizonyára azért van ez, mert a zenész romák önmagukról, társaikról nem szeretnek adatokat feljegyezni, visszaemlékezéseket írni.

A kutatóknak azonban olykor mégiscsak sikerül ezt-azt megtudni róluk.

Kotlár Lajos 1937-ben született Ungváron. Családjában a zenei tehetség apáról fiúra szállt és bizony ez az otthoni iskola egy sajátos zeneakadémiával ért fel. Lajos édesapja, Kotlár Mihály kiváló zenész volt. A nagymama, Gyapjas Júlia, aki az egész családot összetartotta, valamikor a múlt század hetvenes éveinek elején született, és fiainak zenekarával együtt bejárta az egész Európát. Ebből a családból kerültek ki Kotlár Tamás budapesti klarinétos, dr. Kotlár Mihály prágai jogász, Kotlár József a színházi zenekar klarinétosa, Kotlár Flórián kiváló cimbalmos.

Az apa figyelemmel kísérte fia zenei kibontakozását, Istvánból zenészt akart nevelni. Lajost más pályára szánta. Sajnos, egy idő múlva, István a sok gyakorlástól, vagy a helytelen hangszerhasználatból arcdiagnózist kapott, és az orvosok eltanácsolták a pályáról. Egy idő után ipari szakiskolába ment, majd elszegődött dolgozni egy szénbányába, ahol baleset áldozata lett.

Ezalatt Lajos, a másik fiú, fűvös hangszerekkel próbálkozott. Nemsokára bekerült egy zenekarba „tartalékként”, és mindig azon a hangszeren játszott, amelyik éppen szabad volt. Mindez nem nagyon tetszett a szülőknek, próbálták őt lebeszélteni. Am a tehetség utat tört magának.

Kotlár Lajos az előadóművész

Egy szép napon Lajos – minden előzetes felkészülés nélkül – felvételizett a zene-művészeti szakiskolába. A meg-

1963-ban az ütő- és fűvös hangszerek előadóművészeként és tanárként szerzett diplomát, majd dirigens szakkból vizsgázott

hallgatás után közölték vele, hogy a második évfolyamra nyert felvételt! Úgy látszik, maga sem nagyon bízott a zeneiskolai vizsga sikerében, ezért felvételizett az egyetem biológiai szakára. Ezt az akadályt is simán vette. Egyidejűleg kezdte meg tanulmányait mindkét tanintézetben. 1955-ben diplomázott mint előadóművész és zene tanár. Azonnal jelentkezett a lembergi zeneakadémiára, ahová szintén felvették Lajos azonban még ezzel sem érte be, külön engedéllyel a karmesterei szakon is gyarapította tudását.

jó eredménnyel. Tanulmányai után Kotlár Lajos a rovní zeneiskola tanára lett. Tanítványai közül sokan csináltak karriert. Két lánya – Natalja és Teréz apjuk nyomdokába léptek. A népes Kotlár családban egyébként ez az első eset, hogy a lányok is zenei pályára léptek. 1996 november 19-én halt meg. Irigylésre méltóan gazdag és sokoldalú az 1937-ben született Kotlár Lajos zenei tevékenysége.

Csujé. É.

A cigány és a szél

Ment, ment, mendegélt egy cigány az úton. Mit ad Isten, találkozott a Nappal. Nem köszöntötte a Napot. A Nap megharagudott rá, és rászólt:

- Állj csak meg, cigány! Miért nem kívántál nekem jó napot?
- Várj csak te cigány! Jön még rád nagy meleg nyár!
- Nem bánom én, csak a szél fújjon!

Ahogy ment, mendegélt az úton, találkozott a Tüllel. Ennek sem köszönt. A Tűl megállította a cigányt és rámondott:

- Te cigány! Miért nem köszöntöttél engem?
- Mert nem vagy te olyan nagy Úr!
- Várj csak, te cigány, jön rád még nagy hideg a télén.
- Nem bánom én, csak a szél ne fújjon!

Amikor találkozott a Széllal, már messziről emelte a cigány a kalapját, hogy köszöntse, mert a Szél a Legnagyobb Úr!

O rom haj e balval

Jekh rom gelas peske po drom. Sar zhal, maladyol le Khamesa. Le Khameske chi das lasho dyes. O Kham xo jarmyiko kerdyilas, haj cipisardas pe rom.

- Tordyu feru roma! Sostar chi dan ma lasho dyes?
- Ke chi san tu Baro Raj!
- Azhukar feru roma! Avla pe tut tato milaj!
- Naj bajo, numa e Balval te phurdel!

Sarzhaj majdur, maladylas Jivendesa. Chi kadelas chi das lasho dyes. De o Jivend tordyardas le romes.

- Roma! Sostar chi dan ma lasho dyes?
- Ke chi san tu baro Raj!
- Azhukar feru roma! Avla pe tut zuralo jivend!
- Naj bajo, numa e Balval te na phurdel!

Haj kana avilas e Balval, orom aba dural vazdas opre pesko kolopo, haj das lasho dyes la Balvalake, ke e Balval sas o Legmajbaro Raj!

Kárpátja mindig híres volt a roma zenészeiről, akik nemcsak Kárpátjánál váltak ismertté, hanem Magyarországon, Csehszlovákiában és a volt Szovjetunióban is. Iszetudásuk ámulatba ejtette a világot, amelyen virtuóz könnyedséggel játszottak a népi, a jazz és a tánczenét, s a klasszikus műveket is. Megfeleltek a kor minden követelményének. Ezen zenészek közé tartozott Galambosi Gyula is.

Galambosi Gyula 1911. február 13-án született Munkácsen, zenészcsaládban. Apja, Galambosi József kiváló, okleveles hegedűművész volt. Gyula befejezte az általános iskolát. A hegedűlési feltételeit először apjától, majd az elismert zenetanártól, Horáčeknél tanulta. Horáčeknél számos elismert roma zenész tanult, így pl. Lechocki Gyula, Csúri Sándor, és sokan mások. Tanulmányait később Szlovákiában, a zeneakadémián folytatta. 13 évesen már édesapja zenekarában játszott mint hegedűs. Édesapja zenekarával bejárta az egész Szlovákiát, és Magyarországon is megfordultak. 1940-ben nősült, felesége Banó Irén szintén zenészcsaládból származott.

A második világháború idején Budapesten játszott, de 1944 elején a bombázások miatt hazatért Munkácsra. Munkácsen az akkoriban híres „Csillag” étteremben helyezkedett el primásként. 1944 őszén súlyos baleset érte. Az étterembe két részeg tiszt iszogatók közben valamin vitatkozva, kirántották pisztolyukat és egymásra lötek, de a golyó a zongoraszéken pihentő Gyulát érte, aki ennek következtében elvesztette az egyik szemét.

1952-53-ban Ungváron megalakult a „Magyar melódiák” népi együttes, amely évtizedeken keresztül sokat tett a magyar és a roma népzene fejlődésének érdekében. Galambosi Gyula lett a zenekar szervezője és vezetője, s egyben primása is. Később a helyélt Lechocki Gyula, a nemekvéséből ismert primás foglalta el. Zenekarában kiváló, egyenként is elismert zenészek léptek fel. Az őcse, Galambosi József eszelista, Balogh Vilmos cimbalmos, Csúri István klarinétos, Csúri

Sándor a híres hegedűművész és zeneszerző.

Galambosi Gyula zenekarával bejárta az egész Szovjetuniót, kezdve a balti államoktól egészen Kamcsatkáig. Mindenütt, ahol felléptek, sikerük volt, mivel művészetük egyedülálló, színvonalas volt. Galambosi Gyula sokoldalú zenész volt. Helyállt mint népi, úgy szimfonikus zenekarokban is. A népzenei kívül

öltözött. Mindenki, aki ismerte, szerette és tisztelte őt. Galambosi Gyula a Csillag étteremből ment nyugdíjba. Ezután unokáival foglalkozott, de a zene iránti szeretete sohasem lanyhult.

Galambosi Gyulának három gyereke van. Két fia és egy lánya. Kisebb fiából, Péterből szintén kiváló zenész lett. Befejtette az Ungvári Zeneművészeti Szakiskolát, tanári oklevelet kapott.

A ZENE VOLT AZ ÉLETE

még táncdalokat, jazzt és klasszikus műveket is játszott. Mindig optimista volt, szerette és bízott az emberekben. Sok kezdő zenésznek segített felemelkedni. Az idegenekkel szemben egy kicsit zárkózottan viselkedett. Mindene a zene és családja volt. Imádtatta a gyerekeit és tisztelete a feleségét. Szerényen élt, nem szerette a nagyvilági életet. Egész életében elegánsan és pedánsan

Több éven keresztül zene tanárként működött a munkácsi zeneiskolában. A volt Szovjetunió több városában is fellépett a Cigányok vagyunk együttesével.

Galambosi Gyula 1986 február 14-én, egy nappal 75-ik születésnapja után hunyt el Munkácsen.

Horvát Bertalan

A Kárpáti roma ábécé

A tudomány mindmáig esetlegesen, rendszertelenül foglalkozott a roma nép történetével, kultúrájával, nyelvével. A felvilágosult abszolutizmus által bevezetett asszimilációs rendeletek egyike a roma nyelv használatának tilalma volt. Irásbeliségének, oktatásának hiánya miatt nem járhatta be azt a fejlődési utat, amely más nyelvek esetében a fennmaradás záloga volt.

A cigány ábécé(zárójelben a hang magyar megfelelője):

a, ä (á), b, c, ch (cs), d, dy (gy), e, (é), f, g, h, i, ž (í), j, k, l, m, n, ny, o, ö (ó), p, r, s (sz), sh (s), t, ty, u, ü (ú), v, z, zh (zs), dzh (dzs), x (kh).

Romano Rácz Sándor
Kárpáti cigány-magyar
Magyar-Kárpáti cigány
Szótár és Nyelvtan 1994.

ПИШЕМО І ЧИТАЕМО РОМСЬКОЮ

Х

Худані лачо хабен тавела
Пажо скаміп чапора манген.
Хозляйка добру їжу парить
І діточкам її поставить.

Ф

Фері марел чоканеса
Є бувті джал ле тгувеса.
Федір молотком кує,
А із кузи дим іде.

Ц

Циньом лаке нево гад
Ле пре туге сіла бахт.
Цю сорочку одягну,
Собі щастя я знайду.

Ч

Чайорі ту шукар сан
Тїїре бала сар о кам.
Чарїна діччиоцька,
Мов на небі зіронька.

РОМАНІ ЯГ
Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Реєстраційне свідоцтво Зт 173 від 26 лютого 1999 р.
Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Євгенія Навроцька**
Редакція не зявляє поділе позицію авторів. За точність наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти помилки і скорочувати матеріали.
Повний або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романі Яг"
АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Тельмана, 1/48а, телефон 1-58-05.
E-mail: romaniyag@mail.uzhgorod.ua
Перечинська районна друкарня.
295070, смт.Перечин, вул. Жовтнева, 93
E-mail: tyro@mail.uzhgorod.ua
Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 1598.

Ром та вітер

Одного разу йшов ром по дорозі та зустрів сонце. Але не привітав його. Сонце розгнівалося і гукнуло:
- Стей, роме! Чому ти мене не привітав?
- Бо ти не володар!
- Ну зачекай, роме, прийде ще на тебе спекотне літо!
- Та мені однаково, аби вітер вів.
- Пішов ром далі та зустрів зиму, якій теж не привітався. Зима зупинила його й крикнула:
- Гей, роме! Чому не вітаєшся зі мною?
- Тому що ти не володарка!
- Ну зажди, прийде ще на тебе холодна зима!
- Зустрівши вітер, він ще здалеку зняв свого капелюха і низько вклонився йому, адже вітер найбільший володар для рома.

О ром гай балвал

Йек ром гелас преске по дром. Сар джал, маладьол ле камеса. Ле камеске чі дас лачо дівес. О кам холярніко керділас, гай ціпісар-дас по ром.
- Тердюв рома! Состар чі дан ма лачо дівес?
- Ко ту сан Баро Рай!
- А жукар рома! Авла пе тут мейнг тато нілай!
- Най байо, нума є балвал пурдела!
Сар джал майдур, маладілас євендеса. Чі кадалас чі дас лачо дівес. Де о євенд тордьярдас ле ромес.
- Рома! Состар чі дан ман лачо дівес?
- Ке ту сан баро Рай!
- Ажукар рома! Авла пе тут зорало євенд!
- Най байо, нума є Балвал те на пурдел!
Гай кана авілає є Балвал, о ром аба дурал ваздас опре песко колопо, гай дас лачо дівес ла Барваляке, ке є Балвал сас о йек-баредер баро Рай!

Переклад А.Адама

РЕЦЕПТИ РОМСЬКОЇ КУХНІ

Лонша

1 кг муки перемішують з однією чайною ложкою питтєвої соди. Замішують на 0,5 л. кефіру до утворення однорідної маси. Розкачують товщиною в 0,5 см, ржуть на куски і випікають на сковорідці без олії. Зверху змащують маслом і посипають цукром.

Рубці (Пацали)

Вим'я корови вичищається, вимивається і відстоюється у солоній воді 1,5 - 2 год. Дали у свіжій підсоленій воді варяться 2 - 2,5 год. Знімають півку, що залишилась. Ріжуть на довгі кусочки (доріжкою) і смажать у великій кількості жиру, цибулі, солонкого перцю. Подають з гарниром з картоплі, рису, гречки.

КРОСВОРД-ЗАГАДКА

Вже з уроку чути дзвін,
почалась перерва.
Ви скажіть, лиш хто це він
із портфелем темним?

Відповідь на загадку ви знайдете у нашому кросворді, розгадавши який, отримаєте приз від редакції. З нетерпінням чекаємо Ваших відповідей на нашу адресу.

1. Саві оцінка "Мішто?"
2. Андал состе керді е школяріко парта?
3. Антонімос ко лав тейле?
4. Бі соске наші те цінен маро?
5. Сога дікгел о мануш андре пескері вовді?
6. Романі емблема про флагос "Ро-та"?
7. Андре состе о школяріс пісенел е керутні бутті?
8. Со дікгас кана совас?

Відповіді на кросворд, надрукований у № 5:

1. Дудум. 2. Нілай. 3. Папучі. 4. Лавута. 5. Товер. 6. Мачка. Слово - розгадка: Діплом.

АНЕКДОТЫ

Устроился цыган работать на шахту. Поработал он там какое-то время. Не понравилось. Тяжело и пыльно. Приходит он к начальнику и спрашивает:
- Слышь, начальник, ты медведя в шахте видел?
- Нет, не видел.
- Вот и цыгана не увидишь!
Разговаривают два цыгана:
- Ты где работаешь?
- В Большом театре конюхом.
- Да какие же там кони?
- А ты разве не видел на крыше целую упряжку?

◆◆◆◆◆
- Кучер! - обратилась к цыгану молодая дама.
- Вы что, не можете ехать побыстрее?!
- Я бы мог, но кобыла останется сзади.

◆◆◆◆◆
Купил цыган пуд соли. Вышел из магазина и говорит:
- Что-то маловато на пуд. Недоувесили, черти!
Но возвращаться поленился. Прошел с километр.
- Нет, все-таки честно взвесили.
Еще с километр прошел. Бросил мешок на землю:
- Прислж же пуд! Сколько ж они туда насыпали?!